

Jan Brzechwa

[recenzja wydawnicza *Poezji wybranych*
Antoniego Langego]

Antoni Lange był wybitnym lirykiem swoich czasów, należał do pierwszych parnasistów polskich, stał się też jednym z inicjatorów i czołowym przedstawicielem kierunku literackiego, który znany jest pod nazwą Młodej Polski. Będąc poliglotą, zasłynął jako tłumacz i propagator poezji obcej, zwłaszcza francuskiej¹. Od parnasistów i wyznawców „sztuki dla sztuki” różnił się tendencjami rewolucyjnymi, w pierwszym okresie swojej twórczości, a następnie wyraźnie przebiegającym w niej nurtem społecznym i humanistycznym.

Dlatego też wydobyć z zapomnienia tego poety, którego twórczość stanowi tak ważne ogniwo w łańcuchu polskiej tradycji poetyckiej uważam za nader potrzebne i ważne.

Jednakowoż ocena wyboru wierszy Langego nie należy dzisiaj do rzeczy łatwych². Cięży na nim klimat i słownictwo, będące modne w okresie Młodej Polski oraz charakterystyczny dla niej pesymizm, negacja sensu życia i zapatrzenie w śmierć jako jedyną ucieczkę od beznadziejności istnienia.

Dotyczyłoby to w szczególności takiego np. wiersza jak *Rym*, który w chwili jego powstania stanowił niewątpliwy majstersztyk kunsztu wersyfikacyjnego, po latach zaś, gdy zdobycze Langego znalazły upowszechnienie u późniejszych poetów, spowszechniał i obecnie czytelnik nie potrafi już dostrzec w tym utworze wirtuozerii i nowatorstwa formalnego.

Wśród wierszy, które niegdyś zachwycały czytelników, w tej liczbie również piszącego te słowa, sporo wyblakło i straciło swój powab. Dlatego też wydaje

1 Antoni Lange przełożył utwory francuskich parnasistów, wśród których można wyróżnić m.in.: Leconta de Lisle'a, Théodora de Banville'a, Teofila Gautiera oraz symbolistów: Stéphana Mallarmégo czy Paula Verlaine'a.

2 A. Lange, *Poezje wybrane*, przygot. i wstępem poprzedził J.Z. Jakubowski, Warszawa 1960.

mi się, że dla dobra całości warto by je usunąć. Zaliczam do nich utwory następujące:

1. *Janowi Kasprowiczowi*.
2. *Pożegnanie rymu*³.
3. *Tę książkę mi podając*⁴.
4. *Potrącona życia fałg*⁵.
5. *Najboleśniejsze są pewnie te bóle...*⁶
6. V i VI ustępy cyklu *W dzień zaduszny*⁷.

Natomiast dostrzegam w wyborze brak utworów szczególnie charakterystycznych dla twórczości Langego jak *Palingeneza*⁸, *Z Ksiąg proroków*⁹, *Pantum*¹⁰, *Jędrę*¹¹, których wartość literacka wydaje mi się przewyżczać znacznie wiersze poprzednio wyszczególnione¹².

Pragnąłbym również zasygnalizować, że Lange ogłaszał swoje wiersze pod różnymi pseudonimami, a więc Kwieciński, Napierski. Nazwiskiem Napierski sygnowany był poemat *Pogrobowcom*¹³. Nie wypowiem się co do jego wartości, gdyż tekstu nie mam przed oczami, a czytałem to wiele lat temu.

Godna podkreślenia jest okoliczność, że przekłady Langego mniej zestarzały się od jego utworów oryginalnych i dlatego może warto byłoby rozszerzyć dział poezji tłumaczonej, nawet kosztem wierszy własnych poety. Mam wrażenie, że w dziale tym zabrakło wielu bardzo celnych pozycji. Zaliczam do nich wiersze Poego (*Ulalume*¹⁴, sonet *Do Matki*¹⁵, *Niebo chmura uroczyła surowa*¹⁶), wiersze

3 Utwory nie znalazły się w *Poezjach wybranych* (*op. cit.*).

4 Utwór został uwzględniony w *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 104).

5 *Idem*, s. 108.

6 W *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 117) incipit utworu brzmi *Najboleśniejsze są...*

7 Utwór został uwzględniony w *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 145).

8 A. Lange, *Palingeneza*, w: *idem, Rozmyślenia*, Kraków 1906, s. 126.

9 *Idem, Księgi proroków*, w: *idem, Poezje*, cz. I, s. 127-140.

10 *Idem, Pantum*, w: *idem, Poezje*, cz. II, s. 47-50.

11 *Idem, Jędrę*, *idem*, s. 254-258.

12 Wymienione utwory nie zostały zamieszczone w *Poezjach...*

13 Napierski, *Pogrobowcom. Poemat*, Kraków 1901.

14 E.A. Poe, *Ulalume*, w: A. Lange, *Przekłady z poetów obcych*, cz. II, Warszawa 1899, s. 47-50. W *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 174) utwór został uwzględniony.

15 E.A. Poe, *Do matki*, w: A. Lange, *Przekłady...*, *op. cit.*, s. 44. W *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 173) utwór został uwzględniony.

16 W tym miejscu Brzechwa popełnił omyłkę – trzeci proponowany wiersz Poego to w istocie zniekształcony incipit *Ulalume* (powinno być: „Chmura niebo mroczyła surowa”). Utwór znalazł się w *Poezjach...* (por. przypis 14).

poetów węgierskich ze zbioru *Przekłady poetów obcych*¹⁷ oraz szereg utworów poetów Wschodu ze zbiorów *Dywan wschodni*¹⁸ i *Sintaisi-Sho*¹⁹. Warto również przypomnieć przekłady fragmentów umieszczonych w serii *Epos*²⁰.

Natomiast proponowałbym usunięcie wiersza Sully Prudhomme'a *Sen*²¹, gdyż przekład jest słaby.

-
- 17 Do poetów węgierskich, których utwory zostały zamieszczone w części II *Przekładów...* należeli: Daniel Berzsöny, Jan Garay, Sándor Vahott, Karol Kisfaludy, Sándor Petöfi, Jan Arany. W *Poezjach...* (*op. cit.*, s. 192) została zamieszczona jedynie *Węgierska pieśń junacza* Petöfiego.
- 18 *Dywan wschodni, Wybór arcydzieł literatury egipskiej, asyro-babilońskiej, hebrajskiej, arabskiej, perskiej i indyjskiej*, ułożył A. Lange, Warszawa 1921. W *Poezjach...* znalazły się: I. Kajs, *Rankiem wyjeżdżam na łowy* (s. 193) i *Szybkim krokiem ku śmierci idziem...* (s. 193), O. Chajjam, *Rubaiyat* (s. 196).
- 19 *Sintaisi-Sho, Poeci nowojapońscy. Z dodaniem zarysu dziejów literatury japońskiej w XIX wieku*, spolszczył A. Lange, Warszawa 1908. Utwory poetów japońskich nie zostały dodane do *Poezji...*
- 20 *Epos. Zbiór arcydzieł poezji epickiej wszystkich czasów i narodów w streszczeniach i wyciągach*, ułożył A. Lange, t. I-V [epos babilońskie, egipskie, indyjskie, greckie], Brody 1900-1912. W *Poezjach...* znalazły się: *Nal i Damayanti. Baśń staroindyjska z Ksiąg Mahā-bhāraty* (s. 199), *Sawistri [Z Ksiąg Mahā-bhāraty]* (s. 215).
- 21 Wiersz został usunięty.